

Spis treści

Przedmowa 11

CZĘŚĆ PIERWSZA. PROLEGOMENA 15

Rozdział I. CHARAKTER SOCJOLOGII I HISTORYCZNE WARUNKI JEJ POWSTANIA 17

1. Przesocjologiczna wiedza o społeczeństwie 19
  - Przesocjologiczna refleksja teoretyczna 20
  - Wiedza potoczna i wiedza naukowa 21
2. Historyczne warunki narodzin socjologii jako dyscypliny naukowej 23
3. Socjologia jako dyscyplina naukowa 26
  - Kształtowanie się socjologii jako dyscypliny naukowej 26
  - Socjologia jako jedna z nauk społecznych 28
  - Wewnętrzne zróżnicowanie socjologii 32
  - Socjologia współczesna 36
  - Socjologia współczesna a powojenna socjologia polska 40
4. Metody i narzędzia badawcze socjologii 43
  - Empiryczne poznawanie społeczeństwa 43
  - Narzędzia badawcze socjologa 45
5. Socjologia jako dyscyplina użyteczna praktycznie 49

Rozdział II. BIOLOGICZNE PODSTAWY ŻYCIA SPOŁECZNEGO Z PERSPEKTYWY BIOLOGII EWOLUCYJNEJ 53

1. Ekologia, etologia i socjobiologia 55
2. Podstawowe problemy życia społecznego istot żywych 60
3. Sposoby rozwiązywania problemów życia społecznego wśród kręgowców 61
  - Mechanizmy ograniczania agresji 62
  - Współpraca i współdziałanie 65
4. Życie społeczne człowieka z perspektywy biologii ewolucyjnej 66

Rozdział III. KULTURA 73

1. Kultura jako wyróżnik człowieka 75
  - Charakterystyka kultury jako atrybutu człowieka 76
  - Treść kultury 77

2. Wielość kultur i relatywizm kulturowy 81
  - Wielość kultur i kryteria ich wyodrębniania 81
  - Relatywizm kulturowy 83
3. Dziedziny kultury i kultura symboliczna 86
  - Kultura symboliczna 87
4. Kultura jako przedmiot zainteresowania socjologii 89

Rozdział IV. ZMIANA SPOŁECZNO-KULTUROWA 93

1. Klasyczne teorie rozwoju społecznego: marksizm i ewolucjonizm 96
  - Marksizm 96
  - Ewolucjonizm 99
2. Typy społeczeństw 100
  - Społeczeństwo tradycyjne 101
  - Społeczeństwo przemysłowe 102
  - Społeczeństwo poprzemysłowe, ponowoczesne i informacyjne 103
3. Teorie modernizacji, konwergencji i zależności 104
  - Modernizacja 104
  - Teoria konwergencji 106
  - Koncepcja zależności i systemu światowego 107
4. Działania ludzi oraz ruchy społeczne jako czynniki zmiany 108
  - Ruchy społeczne 109

Nota bibliograficzna 113

CZĘŚĆ DRUGA. CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE 117

Rozdział V. INTERAKCJE SPOŁECZNE 119

1. Pojęcie interakcji społecznej 121
2. Interakcje jako przedmiot zainteresowania psychologii 122
3. Interakcje jako przedmiot zainteresowania socjologii 123
  - Interakcja jako wymiana 124
  - Interakcja jako gra 125
  - Interakcja jako komunikacja 126
4. Społeczeństwo z perspektywy interakcji 130
  - Instytucje 132

Rozdział VI. SOCJALIZACJA 135

1. Pojęcie socjalizacji 137
2. Osobowość 139
  - Osobowość jako przedmiot zainteresowania antropologii społecznej i socjologii 141
3. Rola społeczna 144
  - Dwa kierunki zainteresowań rolą społeczną 146
  - Rola społeczna a osobowość 148
4. Tożsamość 149

5. Rodzaje socjalizacji	152
Socjalizacja pierwotna	152
Socjalizacja wtórna	153
Resocjalizacja	154
Rozdział VII. KONTROLA SPOŁECZNA	157
1. Kontrola społeczna i porządek społeczny	159
2. Konformizm	162
3. Dewiacja	164
Co to jest dewiacja	164
Dewiacja jako przedmiot zainteresowania socjologii	166
Rola dewiacji w zbiorowości	172
4. Kontrola społeczna jako reakcja na dewiację	174
Nota bibliograficzna	177
CZĘŚĆ TRZECIA. ZBIOROWOŚCI SPOŁECZNE	179
Rozdział VIII. GRUPA SPOŁECZNA	181
1. Grupa społeczna jako przedmiot zainteresowania socjologii	183
2. Małe grupy jako mikrostruktury społeczne	185
3. Struktury wewnątrzgrupowe	188
Struktura socjometryczna	188
Struktura przywództwa	189
Struktura komunikacji	191
4. Spójność grupy	192
5. Wybrane rodzaje grup	194
Grupa pierwotna	194
Grupy własna i obca	197
Grupa odniesienia	199
Rozdział IX. ORGANIZACJA FORMALNA	203
1. Celowe grupy formalne, czyli organizacje	205
2. Historyczne źródła socjologii organizacji	207
Max Weber i typ idealny biurokracji	207
Teorie zarządzania	209
3. „Patologie” organizacji formalnych	212
4. Organizacje jako przedmiot zainteresowania socjologii	215
Trzy poziomy analizy problematyki organizacji	217
Rozdział X. SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA	223
1. Historyczne źródła socjologii społeczności lokalnych	225
Ferdynand Tönnies i dwa typy zbiorowości	225

- Socjologia amerykańska okresu międzywojennego 226
- Franciszek Bujak 228
- 2. Społeczność lokalna i zbiorowość terytorialna 229
  - Społeczność lokalna 229
  - Zbiorowość terytorialna 230
- 3. Społeczności lokalne i zbiorowości terytorialne jako struktury średniego poziomu 230
- 4. Lokalizm 233

Rozdział XI. NARÓD 237

- 1. Naród jako przedmiot zainteresowania socjologii 239
- 2. Zbiorowość etniczna 241
  - Charakter zbiorowości etnicznej 241
  - Rodzaje grup etnicznych 242
  - Grupa etniczna a naród 243
- 3. Dwie drogi kształtowania się narodów w Europie 244
- 4. Naród a nowoczesność 246
  - Trzy fale ruchów narodowych i kształtowania się państw narodowych w epoce nowoczesnej 249
- 5. Państwa wielonarodowe i narody wieloetniczne 250
  - Konflikty etniczne 254
- 6. Zawile drogi kształtowania się nowoczesnych narodów: przykład Polski 256
  - Od państwa do narodu 256
  - Od narodu do państwa 262
  - Mniejszości narodowe i etniczne we współczesnej Polsce 267

Nota bibliograficzna 271

CZĘŚĆ CZWARTA. PODZIAŁY SPOŁECZNE 273

Rozdział XII. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE

I RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA. CZĘŚĆ CZWARTA. PODZIAŁY SPOŁECZNE 273

Rozdział XII. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE

I RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA. CZĘŚĆ CZWARTA. PODZIAŁY SPOŁECZNE 273

NE 273

CZNE

NA 275

nteresowania socjologii 277

oleczne 280

280

spolecznych 282

285

287

01

Rozdział XII. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE I RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA

- 1. Różnice i nierówności jako przedmiot z
- 2. Trzy klasyczne spojrzenia na podziały s
Karol Marks i pojęcie historyczne klasy
Max Weber i trzy płaszczyzny podziałó
Koncepcje stratyfikacji (uwarstwienia)
- 3. Klasy i warstwy – różnorodność znaczeń
Klasa 288
Warstwa 289
- 4. Zróżnicowanie społeczno-zawodowe

**Rozdział XIII. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE
SPOŁECZEŃSTW PONOWOCZESNYCH 299**

1. „Śmierć klas” 303
2. Klasa średnia 307
3. *Underclass* i marginalizacja społeczna 310
  - Bezrobocie 312
  - Bieda 313

**Rozdział XIV. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE, NIERÓWNOŚCI
I RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA W POLSCE 317**

1. Zróżnicowanie społeczno-zawodowe 320
  - Zróżnicowanie społeczno-zawodowe w okresie PRL 320
  - Zróżnicowanie społeczno-zawodowe po zmianie ustrojowej 1989 roku 323
2. Ruchliwość społeczna 325
  - Charakter ruchliwości społecznej 326
  - Mężczyźni i kobiety w procesie ruchliwości społecznej 328
3. Polska klasa średnia 329
4. Nierówności społeczne w świetle antropologicznych badań poborowych 332
5. Wieś w układzie nierówności społecznych 334
  - Wieś–miasto jako wymiar zróżnicowania społecznego 334
  - Zróżnicowanie ludności wiejskiej 336
  - Zróżnicowanie rolników 336
6. Oblicze polskiej biedy 337
  - Miary ubóstwa i ich ograniczenia 337
  - Zasięg i głębokość polskiego ubóstwa 339
  - Stara i nowa bieda 340
  - Długotrwała bieda jako załączek *underclass* 342

Rozdział XV. RÓŻNICE PŁCI JAKO RÓŻNICE SPOŁECZNE 345

1. Kobiety jako przedmiot zainteresowania nauk społecznych 347
2. Społeczne różnice płci 349
  - Różnice płci w sferze pracy 350
  - Różnice płci w sferze władzy i polityki 353
  - Różnice płci w sferze obyczaju 355
3. Feminizm i ruchy kobiece 357
  - Ideologie feministyczne 358
  - Dylematy feminizmu 359
  - Współczesne ruchy kobiece 360
  - Wpływ feminizmu i ruchów kobiecych na prawo europejskie 361

Nota bibliograficzna 365

CZĘŚĆ PIĄTA. INSTYTUCJE 367**Rozdział XVI. SFERA REPRODUKCJI 369**

1. Rodzina jako instytucja 371
  - Biologiczne podłoże reprodukcji ludzkiej 371

Pojęcie rodziny	372
Różnorodność form rodziny	372
2. Europejska rodzina w epoce przedprzemysłowej	377
Gospodarstwo domowe, czyli domostwo	377
Małżonkowie, rodzice, dzieci	378
3. Rodzina w społeczeństwie przemysłowym	380
4. Rodzina współczesna	383
Współczesna rodzina jako rzeczywistość empiryczna i jako wartość	387
5. Współczesna rodzina polska	388

Rozdział XVII. SFERA POLITYKI 395

1. Polityka i władza	397
Prawomocność władzy	399
2. Państwo	400
Kształtowanie się nowoczesnych państw europejskich	401
Państwa narodowe we współczesnym świecie	402
3. Demokracja	403
Demokracja i liberalizm	407
Demokracja i biurokracja	409
Elity i demokracja	412

Rozdział XVIII. SFERA EKSPRESYJNO-INTEGRACYJNA 415

1. Edukacja	417
Zadania szkoły	420
Oświata w układzie nierówności społecznych	421
2. Kultura symboliczna społeczeństwa masowego	424
Kultura masowa	424
Kultura popularna	426
Kultura popularna w epoce społeczeństw ponowoczesnych	427
3. Religia	431
Różnorodność religii	432
Religia w społeczeństwach przemysłowych kręgu kultury europejskiej	434
Religia jako przedmiot zainteresowania socjologii	436

Nota bibliograficzna 439

Literatura przywoływana	441
Indeks osób	463
Indeks rzeczowy	469